

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Лариса Олександрівна ВДОВЕНКО,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Вінницького національного аграрного університету,
vdovenko_larisa@mail.ru,

Ірина Володимирівна ФУРМАН,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Вінницького національного аграрного університету,
irina_furman@ukr.net

УДК 336.77: 338.43

СТРАТЕГІЯ ФІНАНСОВО- КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Зростання потреби у фінансових ресурсах (у тому числі банківських кредитах) для забезпечення безперервності агропромислового виробництва в умовах зміни економічної ситуації в країні вимагає формування стратегії фінансово-кредитного забезпечення аграрної сфери, оскільки їх нестача негативно позначається на результатах підприємницької діяльності, метою якої є формування ефективних механізмів банківського кредитування та державної регуляторної політики, спрямованих на поліпшення кредитного забезпечення підприємницької діяльності і галузі сільського господарства. Основними стратегічними завданнями розвитку системи фінансово-кредитного забезпечення, з урахуванням зазначеної мети, є забезпечення потреб суб'єктів підприємництва аграрної сфери в кредитних ресурсах та зростання їх прибутковості, вдосконалення механізмів банківського кредитування підприємств аграрної сфери, вдосконалення системи державної фінансової підтримки агропромислового виробництва.

Ключові слова: фінансово-кредитне забезпечення, фінансові ресурси, банківський кредит, прибутковість, фінансова підтримка, самофінансування, кредитні ризики, кредитна кооперація.

В умовах трансформаційних перетворень в економіці України розвиток і ефективне функціонування підприємницьких структур в аграрній сфері потребує належного фінансового забезпечення, в тому числі за рахунок залучення банківських кредитів.

Стратегія фінансового забезпечення є сукупністю економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення й ефективного використання ресурсів з різних джерел із застосуванням методів та важелів, інструментів та форм фінансування за відповідного нормативно-правового, організаційного, інформаційного забезпечення з метою їх позитивного впливу на розвиток підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки.

Потреба у фінансових ресурсах для забезпечення безперервності агропромислового виробництва в умовах зміни економічної ситуації в країні, на жаль, не згасає, більше того, їх нестача негативно відображається на результатах підприємницької діяльності.

Проблема дослідження фінансово-кредитного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері на сьогодні є досить назрілою та актуальною, широко дискутується в наукових працях провідних учених України та світу. З-поміж вітчизняних заслуговують на увагу дослідження В. М. Алексійчука, В. Г. Андрійчука, В. Д. Базилевича, В. А. Борисової, З. М. Васильченко, О. Д. Вовчак, О. В. Гривківської, О. Є. Гудзь, І. С. Гуцала, О. В. Дзюбляка, М. Я. Дем'яненка, О. Т. Євтуха, Т. Т. Ковальчука, В. Д. Лагутіна, П. А. Лайка, Ю. О. Лупенка, І. О. Лютого, М. Й. Маліка, В. І. Міщенко, Л. В. Молдаван, А. М. Мороза, С. В. Науменкової, О. О. Непочатенко, Д. В. Полозенка, П. Т. Саблука, М. І. Савлука, Т. С. Смовженко, П. А. Стецюка, Г. М. Терещенко, М. М. Федорова, Л. М. Худолій, А. В. Чупіса, А. А. Чухно та ін.

Проте відсутні фундаментальні наукові дослідження з питань удосконалення фінансово-кредитного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері, які б враховували реальний стан аграрної економіки та перспективи розвитку. Визначення обґрунтованих шляхів вирішення цих питань набуває важливого теоретичного й практичного значення. Все це й обумовлює актуальність обраної теми, її наукову та практичну цінність.

Метою наукової розвідки виступає вдосконалення теоретичних засад та практичних напрямків формування фінансово-кредитного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері.

Сільськогосподарські товаровиробники здійснюють діяльність за рахунок ресурсів, які сьогодні є недостатніми для самофінансування, зниження частки власного капіталу поглиблюється зменшенням обсягів інвестицій в основний капітал через непривабливість галузі сільського господарства, свідченням чого є скорочення обсягів та частки капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство як України (в 2013 році становила 7,1 %), так і регіонів, тоді як обсяг і частка капітальних

інвестицій в інші галузі, зокрема в промисловість, будівництво, зростає і становить відповідно 39,5 та 17,3 %. Мізерною залишається впродовж останніх років частка прямих іноземних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство України на рівні 1,3 % [1].

Банківське кредитування не відіграє суттєвої ролі у розвитку галузі. За даними ННЦ “Інститут аграрної економіки” загальна потреба в кредитних ресурсах на рік зросла в 2012 році проти 2011 року в 1,4 рази і становила 204,5 млрд. грн. При мінімальній потребі в кредитах у межах 20 млрд. грн. одержано у 2010 році 10,1 млрд. грн., а за 10 місяців 2011 року — до 10,4 млрд. грн. [2].

Основними проблемами в системі фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектору є відсутність ефективно діючого механізму управління кредитними ризиками, недосконалість законодавчої бази з питань банківського кредитування, зародковий стан розвитку страхового ринку, обмеженість доступу до кредитних ресурсів малих і середніх підприємств; операційні ризики банків при співпраці з аграріями; високі відсоткові ставки; відсутність мережі спеціалізованих банків; зменшення бюджетного фінансування на підтримку підприємств аграрної сфери; відсутність ліквідної застави у сільськогосподарських підприємств, низький рівень їх прибутковості, нестійкість фінансового стану та нерозвиненість кредитування сільськогосподарських підприємств іншими кредитними установами.

Незважаючи на існуючі проблеми, потреба в кредитних ресурсах сільськогосподарських підприємств постійно зростає, а необхідність у збільшенні фінансового забезпечення підприємницької діяльності за рахунок їх залучення вимагає обґрунтованого підходу до розрахунку прогнозованої потреби в кредитах та оцінці чинників, які мають безпосередній вплив на обсяг виданих кредитів банками таким підприємствам. Основним критерієм при плануванні залучення банківських кредитів є показники прибутковості, а прийняття управлінських рішень щодо залучення позики мають сприяти його максимізації.

Необхідність державної підтримки та створення сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності суб'єктами аграрної сфери, в тому числі й через банківське кредитування, підтверджується тим, що аграрний сектор поступово відновлює позицію ключової галузі економіки, навіть за результатами кризового (2009–2010 рр.) періоду виявився єдиним сегментом економічної діяльності, який зміг уникнути падіння обсягів виробництва (рис. 1).

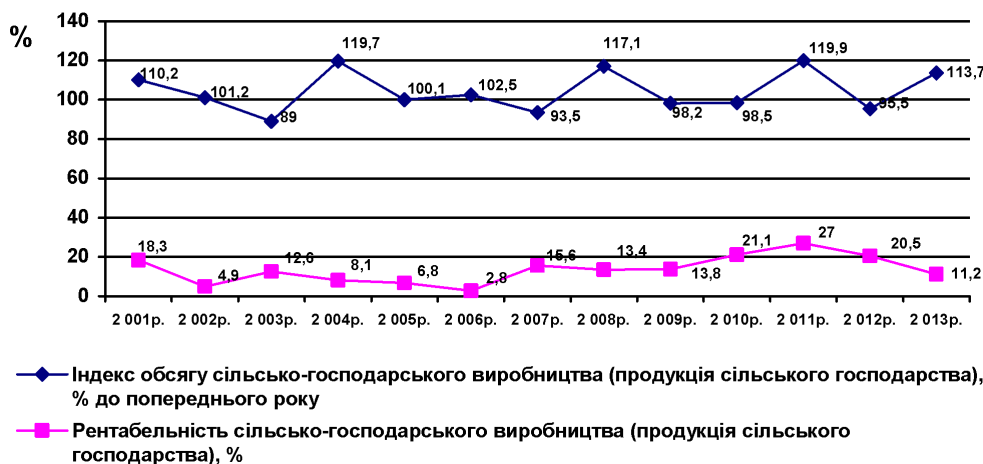

Рис. 1. Темпи зростання сільськогосподарського виробництва та динаміка рентабельності сільськогосподарського виробництва підприємств АПК України у 2001–2013 рр.

Примітка: Джерело: [3]

Несистемність державної регуляторної політики щодо фінансової підтримки та практичне зведення її обсягів до нульової позначки вимагає від сільськогосподарських підприємств пошуку шляхів збільшення самофінансування підприємницької діяльності.

Впродовж 2012–2014 років у державному бюджеті України передбачена окремою статтею “Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі”, однак обсяги їх фінансування у 2014 році скоротились з 892 376,3 тис. грн. до 201 777,9 тис. грн., або в 8,9 рази, що свідчить про брак коштів у державному бюджеті для фінансування потреб аграрного сектору економіки (рис. 2).

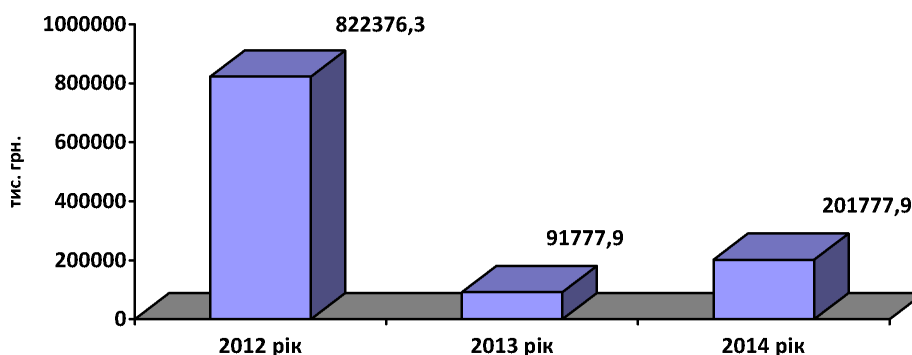

Рис. 2. Обсяги державної фінансової підтримки заходів в АПК

Примітка: Відповідно до Закону України про Державний бюджет на відповідний рік [4; 5; 6].

Позитивним у системі державної регуляторної політики щодо кредитного забезпечення аграріїв виявилась практика застосування механізму пільгового кредитування з компенсацією ставки за кредитами за рахунок державного бюджету, що забезпечило зрушення у процесі кредитування аграрного сектору впродовж 2000–2008 рр. (значне зростання обсягів залучених кредитів у 9,5 разів (з 2,1 млрд. грн. до 20,1 млрд. грн.) та обсягів пільгових кредитів у 18,8 разів (з 0,8 млрд. грн. до 15,1 млрд. грн.) [7].

Постійна зміна діючого механізму обмежувала доступ сільськогосподарських товаровиробників до такої фінансової допомоги, про що свідчать скорочення обсягів залучених кредитних ресурсів, різке скорочення кількості таких підприємств та частки пільгових кредитів у загальній сумі виданих кредитів (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив механізму пільгового кредитування на підприємницьку діяльність суб'єктів агробізнесу у Вінницькій області

Показник	Рік					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Видано кредитів підприємствам АПК, всього, тис. грн.	1196885,4	327208	394600	971700	564486	1084004
Частка пільгових кредитів у загальній сумі виданих кредитів, %	87,9	4,3	0,7	4,9	0,5	-
Темп приросту прибутку, % до попереднього року	236,7	98,4	246,9	176,0	79,9	65,5
Рентабельність всієї діяльності, %	11,5	8,5	19,4	24,9	15,3	10,0

Примітка: складено за даними [8].

Механізм пільгового кредитування з компенсацією ставки за кредитами використано не повністю, оскільки на практиці існувала відмова в наданні кредитів збитковим підприємствам, навіть за наявності застави; перепорою, особливо для новостворених сільськогосподарських підприємств, виступає відсутність кредитної історії у таких позичальників, а високі заставні вимоги до забезпечення кредитів відкидали більшість з них за межі кредитних відносин, що негативно позначилось на діяльності галузі сільського господарства в цілому.

Проблемними питаннями у функціонуванні механізму виявились неможливість повною мірою задовольнити фактичну потребу в компенсаційних коштах підприємств агропромислового комплексу для здешевлення залучених пільгових кредитів у попередні роки, що є свідченням недосконалості існуючого механізму пільгового кредитування.

Нинішній стан банківського кредитування підприємств АПК, слабкість та несистемність державної фінансової підтримки пріоритетних напрямів розвитку сільського господарства вимагає обґрунтованого визначення стратегічних напрямів здійснення кредитної політики, спрямованої на забезпечення нарощування обсягів виробництва, зростання прибутковості та вирішення питань продовольчої та національної безпеки.

Метою стратегії розвитку фінансово-кредитного забезпечення аграрної сфери є формування ефективних механізмів банківського кредитування та державної регуляторної політики, спрямованих на поліпшення кредитного забезпечення підприємницької діяльності, розвитку агропромислового виробництва і галузі сільського господарства.

Основними стратегічними завданнями розвитку системи фінансово-кредитного забезпечення з урахуванням зазначеної мети є:

- 1) забезпечення потреб суб'єктів підприємництва аграрної сфери в кредитних ресурсах та зростання їх прибутковості;
- 2) вдосконалення механізмів банківського кредитування підприємств аграрної сфери;
- 3) вдосконалення системи державної фінансової підтримки агропромислового виробництва.

Напрямами вдосконалення кредитування сільськогосподарських підприємств та інших суб'єктів підприємницької діяльності є перехід до всеохоплюючої системи кредитного забезпечення пріоритетної галузі економіки. Для цього необхідно здійснити розробку національних і регіональних програм розвитку галузі з метою визначення стану її економіки та потреби їх у банківському кредитуванні через створення аутсорсингового Контакт-центру, наділеного функціями оцінки кредитоспроможності з урахуванням специфіки аграрної сфери економіки, розробки заходів зі стабілізації фінансового стану підприємницьких структур, підготовки концепції розвитку підприємництва в галузі на рівні регіону, зони, внесення змін у діючі цільові програми.

Такі заходи сприятимуть зваженому підходу до оцінки потреб окремо взятого суб'єкта господарювання, регіону, зони в кредитних ресурсах та збільшенню на основі залучення кредитів прибутковості суб'єктів підприємництва, зростанню обсягів агропромислового виробництва і розвитку галузі, що є інтересом національної економіки (держави).

Для вирішення проблем у сільському господарстві необхідна виважена ефективна політика держави у сфері кредитування, яка підвищить зацікавленість комерційних банків в інвестуванні кредитних ресурсів у стратегічну і пріоритетну галузь економіки нашої країни. Для цього передбачається сформувані цілісну систему фінансово-

кредитного забезпечення з державним регулюванням, що включає в себе:

— створення мережі авторитетних і надійних комерційних банків, які будуть займатися, окрім інших банківських операцій, іпотечним кредитуванням;

— забезпечити на рівні банківських установ об'єктивну вартість кредитів (не вище 15–16 %), яка відповідає реальним умовам ведення агропромислового виробництва. Цьому сприятиме запровадження податкового стимулювання, створення гнучкої системи державних гарантій виконання зобов'язань за кредитними угодами сільськогосподарських позичальників шляхом створення Фонду гарантування та підтримки агробізнесу тощо;

— створення багатофункціональної взаємозалежної фінансової інфраструктурної складової забезпечення процесу кредитного забезпечення шляхом формування фінансових структур (Фонду гарантування та підтримки агробізнесу, Центрального кооперативного банку, Контакт-центру тощо), основними принципами діяльності яких буде зменшення фінансових ризиків у процесі кредитного забезпечення діяльності підприємств аграрної сфери;

— для удосконалення управління кредитними ризиками галузі сільського господарства здійснювати їх розподіл між трьома суб'єктами: самими сільськогосподарськими підприємствами, банківськими установами та державою, що забезпечить стабільність відносин, від яких прогнозується отримання ефекту всіма суб'єктами;

— завершити і вдосконалити формування трирівневої системи сільськогосподарської кредитної кооперації, яка зможе функціонувати за умови злагодженої взаємоузгодженої політики, наведеної на ефективну діяльність усіх рівнів кредитної кооперації, основою якої є Центральний кооперативний банк, що має займати чільне місце в банківській системі України як банк другого рівня та в системі кредитної кооперації як банк першого рівня, що спеціалізуватиметься на кредитуванні найбільш обмежених у доступі до кредитних ресурсів селян та дрібних підприємств.

Створення цілісної взаємопов'язаної системи фінансово-кредитного забезпечення сприятиме формуванню підсистеми кредитного забезпечення, яка передбачає задоволення потреб у фінансових ресурсах для здійснення підприємницької діяльності таким чином: великі підприємства в основному розраховуватимуть на ресурси комерційних банків, малі та середні підприємства — на трирівневу систему кредитної кооперації, особисті підсобні господарства, фермерські господарства — на отримання мікрокредитів, отримання фінансової державної підтримки у вигляді дотацій тощо.

Запропоновані заходи сприятимуть запровадженню дієвих фінансово-кредитних механізмів (через зниження відсоткової ставки за кредитами для сільськогосподарських підприємств, збільшення обсягів довгострокових кредитів, скорочення ризиків банківських установ, зростання частки банківських кредитів у структурі джерел фінансового забезпечення до рівня 25–30 %) вирішення проблем кредитного забезпечення підприємств аграрної сфери економіки.

Список використаних джерел

1. Сільське господарство України 2013. Статистичний збірник [Текст] / за ред. Н. С. Власенко / Державний комітет статистики. — К. : [Б.в.], 2014. — 34 с.
2. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2010 року [Текст] / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. — К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. — 182 с.
3. Сільське господарство. Зведені показники [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. — URL : www.ukrstat.gov.ua.
4. Про Державний бюджет України на 2012 рік : Закон України від 22.12.2011 р. № 4282-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>.
5. Про Державний бюджет України на 2013 рік : Закон України від 06.12.2012 р. № 5515-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>.
6. Про Державний бюджет України на 2014 рік : Закон України від 16.01.2014 р. № 719-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-18>.
7. Олійник, О. Аналіз ринку кредитних послуг [Текст] / Олена Олійник // Агробізнес сьогодні. — 2011. — № 18 (217). — С. 50–52.
8. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2011 рік (статистичний бюлетень) / відп. за вип.: В. І. Погорельська, О. О. Лукянчикова, О. Л. Афанашенко // Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Вінницькій області. — Вінниця : [Б.в.], 2012. — 138 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою фінансів та кредиту
Вінницького національного аграрного університету
(протокол № 2 від 15 вересня 2015 року)*

Надійшла до редакції 14.09.2015

Вдовенко Л. А., Фурман И. В. Стратегия финансово-кредитного обеспечения предпринимательской деятельности в аграрной сфере

Рост потребности в финансовых ресурсах (в том числе банковском кредите) для обеспечения непрерывности агропромышленного производства в условиях изменения экономической ситуации в стране требует формирования стратегии финансово-кредитного обеспечения аграрной сферы, поскольку их недостаток отрицательно сказывается на результатах предпринимательской деятельности, целью которой является формирование эффективных механизмов банковского кредитования и государственной регуляторной политики, направленных на улучшение кредитного обеспечения предпринимательской деятельности и отрасли сельского хозяйства. Основными стратегическими целями развития системы финансово-кредитного обеспечения, с учетом указанной цели, является обеспечение потребностей субъектов предпринимательства аграрной сферы в кредитных ресурсах и рост их доходности, совершенствование механизмов банковского кредитования предприятий аграрной сферы; совершенствование системы государственной финансовой поддержки агропромышленного производства.

Ключевые слова: финансово-кредитное обеспечение, финансовые ресурсы, банковский кредит, прибыльность, финансовая поддержка, самофинансирование, кредитные риски, кредитная кооперация.

Vdovenko, L. A.; Furman, I. V. The Strategy of Financial and Credit Support Entrepreneurship in Agriculture

Rising demand for financial resources (including bank loans) to ensure continuity of agricultural production in a changing economic situation in the country requires the formation of a strategy of financial and credit support agricultural sector, as their lack of negative impact on the results of business activities whose purpose is to develop effective mechanisms bank lending and regulatory policy aimed at improving the credit software business and agriculture. The main strategic goals of development of financial and credit support, taking into account this goal is to ensure the needs of businesses in the agricultural sector credit resources and increase their profitability; improving the mechanisms of bank lending to agricultural sector; improvement of public financial support for agricultural production.

Keywords: financial and credit support, financial resources, bank loan, profitability, financial support, self-financing, credit risk, credit co-operatives.

